

א בקרבן מרא יי ית
עמא ויה ארעא: ג
וארעא ויה עדיא
וריקניא וחיסוכא על אפי
תדומא ורזחא מן קרמ יי
מלשעא על אפי מלא: ג
ואמר יי ליה גהורא ויה
גהורא: יי ויהא יי ית
גהורא ארו עם ואפרילי יי

פנינו תר-גום יונתנו

פרשת אחרי מות

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן מן עזיאל

הרב מאיר שמרד

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

שני בני אהרן ♦ האם נדב ואביהוא היו כהנים גדולים? ..... ד

וסעך אהרן את שתי ידו-ידיו ♦ משמעות הקרי והכתיב מתבטאת באופן הסמיכה של הכה"ג! ..... ו

ונתן אתם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתני הצדברה ♦ כיצד הטעינו את העוונות על ראש השעיר? ..... ז

ביד איש עתני ♦ האם היו בוחרים דווקא איש שהגיע זמנו למות? ..... ט

ושלח את השעיר בצדבר ♦ מי היה דוחף את השעיר מהצוק? השליח, או הרוח? ..... יא

לגלות ערוה ♦ המשמעות הנוספת הטמונה בלשון גילוי ..... יב

לא תמן להעביר לעלך ♦ האם יתכן שישראל הנישא לנכרית בעצם נישואיו הוא מעביר את בנו למולך? ..... יג

פרשת אחרי מות

שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן • האם נדב ואביהוא היו כהנים גדולים?

**(ויקרא טז, א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם
לִפְנֵי יְיָ וַיֹּמְתוּ:**

מדוע נכתב הלשון 'שני בני אהרן', ולא אחרי מות 'נדב ואביהוא'? האם הכתוב
בא ללמדנו עוד דבר מלבד ענין זה ששניהם היו בניו של אהרן?

בת"י מתבאר הדבר:

וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה, מִן בְּתֵר דְּמִיתוּ תְרִין בְּנֵי דְאֶהֱרֹן כְּהֵנִיא דְבְּרֵיבְיָא.
בְּזִמְן קְרוּבִיהוֹן אִשָּׂא בְרִיא קְדָם יְיָ. וּמִיתוּ בְּאִשָּׂא מְצֻלְהָבָא:
[וַיְדַבֵּר ה' עִם מֹשֶׁה, אַחֲרֵי שָׁמְתוּ שְׁנֵי בְנֵי שֵׁל אֶהֱרֹן, כְּהֵנִים גְּדוּלִים. בְּזִמְן
שֶׁהִקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה'. וּמָתוּ בְּאֵשׁ מְלֻחָטָת].

ת"י כותב שנדב ואביהוא היו כהנים גדולים. ולכך כינה אותם הכתוב 'שני בני אהרן' - משום
שהיו בניו בכהונה גדולה שאף הם היו כהנים גדולים.

דבר זה אולי מוסיף יישוב על כך שמתוך ד' הסיבות שמנה ת"י למיתת בני אהרן (הובאו לעיל
בהרחבה בפרשת שמיני, והם: א. 'ויחזו את האלוקים' התבוננותם במעשה לבנת הספיר. ב. הקרבת אש זרה מן
הכיריים. ג. שנכנסו שתויי יין. ד. העגל אשר עשה אהרן). לא הוזכר בת"י עצם מה שנכנסו אל הקודש²,
ולכן מיושב היות והיו כהנים גדולים המותרים להיכנס בכל עת.

1. עיין ברש"י שבא ליישב את עצם הזכרת מיתתם של נדב ואביהוא, וזאת כדי להזהיר את אהרן שלא ימות
כדרך שמתו שני בניו. אולם ברש"י לא נתבאר מהו הלשון 'שני בני אהרן'.
2. אכן בחז"ל מצינו שדבר זה נמנה כחטא מה שנכנסו לפני ולפנים. ראה בסוף הקטע.

אמנם יש להתבונן מה מקורו של ת"י לכך שנדב ואביהוא היו כהנים גדולים. והנה י"א (ביאור יונתן) שמש"כ 'כהניא רברביא' אין כוונתו לומר שהיו כהנים גדולים כפשוטו, אלא הוא לשון חשיבות ורוממות כמו שכתב אונקלוס על הפסוק (שמות כד, יא) האמור על נדב ואביהוא: 'ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו' - 'ואל רברבי בני ישראל'.

אולם פשטות דברי ת"י שהיו כהנים גדולים ממש. וראה מש"כ הרמב"ן, שהיות ונמשכו בשמן המשחה היה להם גדר זה - כלומר שלא היו כה"ג כאהרן אביהם ממש, אלא היות ונמשכו בשמן המשחה היה להם 'דין כהנים גדולים'. (עיין בדברי בעלי תוס' (לעיל י, ד) שאף לכהנים הדיוטים היה דין כהנים גדולים ביום משיחתם).

יש לציין מקור נוסף לכך שנדב ואביהוא היו כה"ג, מהטעם שנמנה במדרש (ויק"ר כ, ט) בסיבת מיתתם של נדב ואביהוא. וז"ל המדרש (ויק"ר כ, ט):

וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מְחֻסְרֵי בְּגָדִים, וְכִתְיֵב בּוֹ מִיְתָה, שֶׁנֶּאֱמָר (שמות כח, מג): וְהָיוּ עַל אֶהְרֹן וְעַל בְּנָיו, וְמָה הָיוּ חֻסְרָיו, מְעִיל, שֶׁכָּתוּב בּוֹ מִיְתָה, שֶׁנֶּאֱמָר (שמות כח, לה): וְהָיָה עַל אֶהְרֹן לְשָׂרֵת.

מבואר שחטאם היה מה שנכנסו מחוסרי בגדים והבגד שנחסר הוא מעיל, והנה המעיל הוא **בגד של כהן גדול** ולא של כהן הדיוט, הרי שהמדרש סבור שנדב ואביהוא היו כה"ג³.

והנה אף שת"י לא הזכיר חטא זה, לכאורה משום שסבר שלא היו מחוסרי בגדים. מ"מ יש במדרש זה מקור לכך שנדב ואביהוא היו כהנים גדולים.

'בקרבתם לפני ה'" לשון קריבה או הקרבה?'

דבר נוסף מבואר בת"י על פסוקנו, שתירגם 'בקרבתם לפני ה'" - מלשון **הקרבה** - שהקריבו אש זרה לפני ה', ולא מלשון קריבה - שנכנסו לפני ולפנים קרוב מדי מהמותר להם. ומצינו בזה פלוגתא במפרשים: אונקלוס תירגם כת"י שמדובר על הקרבת אש זרה. וכן פירש החזקוני. אולם האב"ע פירש מלשון קריבה שהתקרבו לפני ולפנים, (ועל כך הזהיר ה' את משה שאף הוא לא יבוא בכל עת אל הקודש וכו'). וכן פירשו הרשב"ם והרמב"ן.

3. אכן צ"ע דבפסוקים בפרשת תצוה משמע שלבני אהרן לא היו אלא ד' בגדים. ולפי המדרש נמצא שרק לאלעזר ואיתמר היו ד' בגדים, אך לנדב ואביהוא היה ח' בגדים.

וְסִמְךָ אֶהְרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו - משמעות הקרי והכתיב מתבטאת באופן הסמיכה של ה"ג!

(ויקרא טז, כא) וְסִמְךָ אֶהְרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר
הַחַי וְהַתְּוֵדָה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל
חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְדַבֵּר:

באיזה אופן סמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר?

בגמ' מנחות (צג:) למדו מפסוק זה, שכתוב 'ידו' ונקרא 'ידי'. שבכל הקרבנות הטעונים סמיכה יש לסמוך בשתי ידים על ראש הקרבן, ולא די ביד אחת.

אולם עדיין לא נתבאר האם צריך שיהיו ב' ידיו מונחות אחת על השניה? או שיהיו מונחות על ראש השעיר ללא כל חציצה?

בת"י מפורש הדבר:

וְסִמְךָ אֶהְרֹן יָת תְּדַבֵּר יָדָיו בְּסִדְרָא חֲדָא, יָת יְמִינָה עַל שְׂמָאלָהּ,
עַל רִישׁ צְפִירָא חַיָּא וְיֻדֵי עָלָיו יָת כָּל עֲוִיֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל
מְדוּדֵיהוֹן לְכָל חַטָּאֵיהוֹן...

[וסמך אהרן את שתי ידיו בסדר אחד, את ימינו על שמאלו, על ראש
השעיר החי והתודה עליו את כל עונות בית ישראל ואת כל פשעיהם
לכל חטאתם].

הרי שת"י סבור שהאופן הנדרש לסמוך על הקרבן הוא להניח יד אחת על השניה - את ימין על שמאל, וטעם הדבר כדי שיעשו שתי ידיו כיד אחת, ודבר זה דייקת ת"י ממה שנאמר בפסוק 'ידו' וקוראים 'ידי' לומר שסימוך בשתי ידיו באופן שיראה כיד אחת והוא על ידי שיניח יד ימין על יד שמאל. (אהבת יונתן)

וכך מבואר בזוה"ק על הפסוק 'וישא אהרן את ידו' (ויקרא ט, כב):

כתיב ידו חד, בגין דבעי לארמא ימינא על שמאלה. (כתוב ידו אחד
בגלל שצריך להרים ימינו על שמאלו)⁴

ויש שביארו שהטעם הוא היות וצריך לסמוך בין קרנות השעיר בב' ידיו ואין מקום לב' הידים שם, לכך מניח יד ימין על יד שמאל. (נו"כ יהונתן)
והנה בתו"כ (פ"ג י"ג) מבואר להדיא דלא כדברי ת"י:

'וסמך את ידו על ראשו' - ולא ידו על גב ידו.

וכן בתוספתא (מנחות פ"ה ה"ג):

מניח שתי ידיו על גבי קרניו של זבח... ולא היה מניח ידיו זו על גב זו.
ולא היה דבר חוצץ בין ידים לקרנות.

הרי שיש מחלוקת בדבר האם צריך לסמוך באופן שיד ימין על יד שמאל, או שדווקא לא כך - אלא עם ב' ידיו על ראש השעיר.

וְנָתַן אֶתֶם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְדַבֵּרָה • כיצד הטעינו את העוונות על ראש השעיר?

לאחר הסמיכה והווידוי נאמר בפסוק שהכהן גדול היה נותן את העוונות על ראש השעיר. כיצד התבצעה הטענה זו של העוונות?

ברמב"ם (מורה נבוכים ג, מז) מבואר שהכה"ג העביר את העוונות אל ראש השעיר באמצעות הוידוי.

ואילו האוה"ח הקדוש (בסו"ד על פסוקנו) מפרש שעל ידי שהעמידו את השעיר לעזאזל לפני ה',

4. דברי חזו"ק הנ"ל הובאו להלכה בבית יוסף (או"ח קכח) לגבי נשיאות כפים לברכת כהנים, שצריך הכהן להרים יד ימין על יד שמאל.

על ידי כך באו כל הטומאות שעשו ישראל במעשיהם הרעים על ראשו. עיי"ש שביאר שלכך יש להעמיד את את השעיר לפני ה' ולא די ליקח שעיר בעלמא מהשוק ולשלחו לעזאזל. והוסיף עוד שיש גם טעמים הידועים לפני ה', מדוע נבחר שעיר זה דוקא, ולכך עושים גורל וכלשונו: "בתבונתו יתברך בבעלי חיים" עיי"ש".

אולם בת"י על הפסוק כאן מתבאר הדבר באופן אחר:

**וַיִּתֵּן יִתְהוֹן בְּשִׁבְעָה אַמִּידָא וּמְפֹרְשָׁא, בְּשֵׁמָא רַבָּא וַיִּקְרָא, עַל
רִישׁ צְפִירָא...**

[ונתן אותם בשבועה אמורה ומפורשת, בשם הגדול והנכבד, על ראש
השעיר...].

מבואר בת"י שהטעינו את העונות על ראש השעיר באמצעות שבועה בשם המפורש. וצ"ב את מי השביעו בשבועה זו?

אופן א' שבועה בשם המפורש בשביל לקשור הקטגורים לראש השעיר

ה'שפתי כהן', מבאר שהיות ומכל עבירה נוצר קטגור, היה הכהן גדול קושר את כל אותם קטגורים שנוצרו מעוונות בני ישראל על ידי שם המפורש על ראש השעיר, כדי שישתלחו לעזאזל יחד עם השעיר⁵.

והוסיף שלאחר שקשר הכה"ג את הקטגורים אל ראש השעיר לא נותר כח בשעיר לעמוד על רגליו, והוצרך האיש המשלח לשאת אותו על כתפו עד לעזאזל. ומחמת טורח נשיאה זו, היו מתקינים בדרכו של השליח סוכות ובהם מים ומזון (יומא סז), ואומרים לשליח 'הרי מזון הרי מים', וזאת למרות הצום החמור של יוה"כ, משום שהיה השליח תשוש כח מטורח סחיבת השעיר על גבו בדרכו לעזאזל⁶.

והנה בגמ' (שם) אמרו על הסוכות הללו, ש'מעולם לא נצרך אדם לכך' ולא היו עושין כן אלא

5. וזאת עשה באמצעות שם המפורש בן מ"ב אותיות שהוא שם הגבורה, (ולא השם בן ע"ב אותיות) והיה מתגבר עליהם וכופתם על ראש השעיר.

6. ואכן ביומא סז: אמרינן שאם היה חולה מרכיבו על כתיפו. אולם משמע שם שאי"ז המצב הרגיל ואיצטרך קרא להתיר לשאתו בשבת.

בכדי שיטב לבו - 'שיהיה לו פת בסלו'. ואף שכאמור נשא את השעיר על גבו מ"מ לא הוצרך להשתמש במים והמזון שבסוכות מפני שהיה הכה"ג נשבע שבועה נוספת בשם המפורש והיא הועילה לתת כח בשליח לשאת את השעיר.

ובסה"כ הזכיר הכה"ג את השם המפורש ג' פעמים עבור ההשבעות, אחת לקשור המקטרגים לשעיר. והשניה לתת כח בשליח. והשלישית לתת כח בשעיר לסבול המקטרגים. (וזאת מלבד ג' פעמים נוספים שהזכיר את השם המפורש - בג' הוידוים)

אופן ב' השבעת הס"מ שלא יבטל הקרבן

פירוש נוסף הובא ב'אהבת יונתן' על פי המבואר בחז"ל (פדר"א מ"ו. זוהר ח"ג קא): שהשעיר לעזאזל היה כביכול קרבן לס"מ שניתן לו כשיוחד שלא יבטל את קרבנם⁷, ולכך השביעו את הס"מ על ידי שם המפורש שאכן לא יבטל את קרבנם.

בִּיד אִישׁ עֵתִי • האם היו בוחרים דווקא איש שהגיע זמנו למות?

מה הפירוש 'איש עתי'?

רש"י כתב: "המוכן לכך מיום אתמול", וכך מובא בתו"כ (כאן) וביומא (סו:): שעתֵי פירוש מזומן. והיינו שיהיה מוכן לכך מיום אתמול.

בת"י על פסוק זה מבואר יתרה מזאת:

7. ראה ברמב"ן (ויקרא טז, י) שביאר דבר זה: "אבל צוה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרבן, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כחו יבא חורב ושממון, כי הוא העילה לכוכבי החרב והדמים והמלחמות והמריבות והפצעים והמכות והפירוד והחורבן... ובחלקו עוד השדים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו, ובלשון הכתוב (להלן יז, ז) שעירים, כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר. ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוונתנו לעשות רצון בוראנו שציונו בכך". וראה עוד בכלי יקר (להלן יז, ז) שלכך נסמכה לפרשה זו האזהרה: 'ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם וגו'. "לפי שיש מקום למינים לטעות ולומר ששליחת השעיר המדברה הוא 'לשעירים' חלילה, על כן הזהירם מיד על שחיתת חוץ, והורה שרצה ה' אדרבה למנוע מהם הזביחה לשעירים אשר התעסקו בהם מקודם..." עיי"ש.

וּפְטוֹר בֵּיד גְּבֵר, דִּי מְזֻמֵּן מִן אֲשִׁתְקַד, לְמַהֲרָא לְמַדְבְּרָא דְצוֹק, דְּהוּא בֵּית חֲרוּדִי:

[וישלח ביד איש, שמזמן מהשנה שעברה ללכת למדבר של צוק, שהוא בית חרודי].

משמע בת"י שהאיש עתי צריך להיות מוכן כבר מאשתקד - משנה שעברה, ולא רק מיום אתמול⁸. ויתכן שסבור שעתי אין פירושו מזומן, אלא כמש"כ הרד"ק: "שהוא מורגל ללכת שם עתים הרבה, ונקרא כן על שם העתים". וכן ברשב"ם: "איש הבקי בדרכים ובמדברות ורגילין בכל עת ששולחין אותו". וזהו מאשתקד שכבר הלך לשם בשנה שעברה.

וכמש"כ האב"ע את ב' הפירושים: א. "מזומן לעתו". ב. "או מנהגו ללכת בכל עת בכיפורים".

מדברי ת"י נראה בעליל דלא כדברי החזקוני (כאן) שכתב בשם המדרש שהאיש עתי היה מי שהגיע זמנו למות בזו השנה. וז"ל:

*נמצא במדרש, עתי שהגיע זמנו למות תוך אותה שנה, שהרי הנושא
את השעייר אינו עובר שנתו, לכך היו בוררין איש שהגיע זמנו למות
תוך אותה שנה, וחכמת המזלות היתה קלה בעיניהם.*

גם בזוה"ק (חלק ג' סג:) מצינו שסבר כדעת החזקוני, אלא שמבואר שם שידעו מי הוא הראוי להיות השליח באמצעות סימנים מיוחדים שהיו בו (ולא הוצרכו לחכמת המזלות), והם: א. שעינו אחת גדולה מחברתה. ב. גבות עיניו מתכסין בשערות רבות. ג. צבע עינו כגוון כחול שבו כוחלים העיניים. ד. לא היה מסתכל ישר. ועי"ז היו יודעים שהוא האיש המיועד⁹.

ובת"י נאמר להדיא שהיה אותו שליח משנה שעברה, הרי שהוא חלוק על דעה זו.

8. ולכאורה משנה שעברה הכוונה מיום כיפור שעבר ולא מעשרה ימים שקודם יו"כ שהם מהשנה שעברה.
9. תוכן סימנים אלה ראה ביאורם בספר צרור המור: (פרשת אחרי מות) "וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְדַבֵּרָה" - אשר פירשו בו בזוהר שהוא איש ראוי להוליך המנחה לסמאל, לפי שסמאל נקרא איש 'רע עין' ואמרו שם שהיו מבקשים בכל ישראל איש מוכן 'רע עין' - עינו אחת גדולה מחבירתה... עד שאמרו שם כי אדם אחד 'רע עין' היה בטבריה שכל הרואה אותו היה מטמין עצמו, לפי שכל אדם שרואה בעיניו היה ממיתו. ועל זה נאמר "ביד איש עתי" - איש ראוי ומוכן להוליך זאת המנחה לסמאל איש 'רע עין', לקיים מה שנאמר "כְּעֶבֶד פְּאֻדָּיו" (ישעיה כד, ב).

וְשַׁלַּח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר • מי היה דוחף את השעיר

מהצוק? השליח, או הרוח?

(ויקרא טז, כב) וַנִּשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתֵם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה
וְשַׁלַּח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

מה הפירוש ושלח את השעיר במדבר?

במשנה ביומא (זט.) נאמר: "מה היה עושה, חולק לשון של זהורית, חציו קשור בסלע וחציו קשור בין שני קרניו, ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים".

הרי שפירשה המשנה את שילוח השעיר במדבר, ע"י דחיפת האיש עתי - בידיו את השעיר אל הצוק, (וע"ע בגמ' שם סו: דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו.)

וראה ברשב"ם שפירש שהיה משלח את השעיר בעודו חי אל העזים אשר במדבר. כמו שמצינו בציפורי מצורע שנאמר 'ושלח את הציפור החיה על פני השדה'. ומשמע שכלל לא היה דוחפו או גורם לו למות.

וכן באב"ע פירש את מה שאמרו חז"ל 'דוחפו' שלאחר שהיה משלחו לחופשי היה רץ אחריו עד אשר היה בורח ועולה לצוק (ומשם היה נופל מאליו). ומבואר בדבריו שהשליח לא היה דוחף או הורג בידיו כלל, אלא גורם לשעיר למות מאליו.

אולם בת"י מבואר פירוש אחר:

וּיְסוּבֵר צְפִירָא עָלָיו ית כָּל חוֹבֵיהוֹן לְאַתֵּר צְדִיא. וְיִפְטוֹר גְּבֵרָא
ית צְפִירָא לְמִדְבָּרָא דְצוֹק, וְיִסוֹק צְפִירָא עַל טוֹוֹרְיָא דְבֵית חֲדוּדִי,
וְיִדְחִיגֵיהּ רוּחַ זִיקָא מִן קֶדֶם יי, וְיָמוּת:

[ונשא השעיר עליו את כל עוונותם למקום שממה. ושלח האיש את השעיר למדבר של צוק, ויעלה השעיר על ההרים של בית חדודו, וידיחנו דוח סופה מלפני ה', וימות].

מבואר בדבריו שהאיש עתי היה שולח את השעיר אל עבר הצוק, והשעיר היה עולה מעצמו אל ראש הצוק, והיתה רוח חזקה יוצאת מלפני ה' ודוחפתו לצוק. כלומר שהשילוח היה כפשוטו והדחיפה היתה מעשה נסים ע"י הרוח. ויתכן שדייק זאת מהלשון 'ושילח' שנאמרה בסתמא וללא שייכות להשליח ומשמע שהשילוח יהיה מאליו.

לדברי ת"י מיושב קושיית האחרונים, שדגו כיצד דוחף השליח את השעיר לעזאזל, הלא יש בזה צער בע"ח, ותירצו שזה כמו רפואה שהוא צורך האדם וש"י וכו', ולת"י מיושב שפיר כי לדבריו הדחיפה נעשית על ידי הרוח.

ביאור הלשון 'ארץ גזרה'

עוד מבואר בת"י שמפרש ארץ גזירה 'אתר צדיא', והיינו מקום שמם וחרב. וכמש"כ הרשב"ם: "גזרה, ארץ חריבה שאין בה שום תבואה, שהיא גזורה ונכרתה מכל טוב". וכעין זה באונקלוס מתרגם 'ארץ גזירה' 'לארע דלא יתבא' - ארץ שאינה מיושבת.

וראה עוד מש"כ החזקוני בטעם ששילחו את השעיר דווקא אל מקום חרב ושומם: "אל ארץ גזירה, משונה מסתם משאר ארצות... מקום מופרש ומובדל מאדם, שאם ישא אותו אל ארץ הראויה להיזרע שוב לא תצמיח."

לְגַלוֹת עֵרוּהָ • המשמעות הנוספת הטמונה בלשון גילוי

(ויקרא יח, ז) **אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלוֹת עֵרוּהָ**
אָנֹכִי יְיָ:

מהו לגלות ערוה?

המפרשים פירשו שכל ערוה היא לשון גילוי (ראה רש"י בכ"מ ובפ' קדושים). אולם הרמב"ן (להלן פסוק כ) כתב: "ולא אמר בכאן 'לגלות ערותה', (לעומת איסור אשת איש שם נאמר 'זאל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע') כי לא יזכיר כן רק בשאר הבשר והנדה (כ, ט) שהאסור בהן בעבור הגלוי כמו שאמר (כ, יט) את שארו הערה". עכ"ל.

הרי שהאיסור עריות בקרובים שונה מאיסור אשת איש במה שבאשת איש האיסור הוא במה שמשמש באשת רעהו, ואילו בקרובים האיסור הוא 'גלוי הערוה' מכיון שמצויים אצלו וכמש"כ המפרשים בטעם איסור עריות בקרובים.

בת"י ישנו דבר נוסף בפירוש הגילוי, ומדבריו משמע שיש לכך משמעות כפולה:

**גְּבֵר טָלִי וְגֵבֶר סִיב לְכֹל קְרִיבָה בְּיִשְׂרָאֵל לֹא תִקְרְבוּן לְבִזְאָה עֲרִייתָא
בְּתַשְׁמִישָׁתָא וּבְפְרָסוּמֵי עֲרִייא, אָנָּא יי:**

**[איש צעיר ואיש זקן, לכל קרובת בשרו לא תקרבו לבזות העריות
בתשמיש ובפרסום ערוה, אני ה']**

מבואר שמלבד הקירבה לבזות ערוותה בתשמיש (גילוי של דבר גנאי הוא ביזיון), ישנו דבר נוסף והוא 'פרסומי ערוה'. וצ"ב מהו 'פרסומי ערוה'? ומה נוסף כאן יתר על הדבר הראשון?

יש מבארים בדברי ת"י ביאור מחודש עפ"י דברי רש"י בהו"א של הגמ' בחגיגה (יא:): שהגמ' באה לבאר את דברי המשנה (שם) "אין דורשין בעריות בשלשה", ושאלה הגמ' מ"ט, אילימא משום דכתיב (ויקרא יח, ו) 'איש איש אל כל שאר בשרו'. איש איש תרי, שאר בשרו חד, ואמר רחמנא לא תקרבו לגלות ערוה. וברש"י: "לא תקרבו שלשתכם זה אצל זה, 'לגלות טעמי פרשת עריות'.

ויתכן שכוונת ת"י לפרש כהו"א זו וזהו 'פרסומי ערייא' - לגלות טעמי פרשת עריות¹⁰.

10. עיין בפירוש יונתן שפירש דברי ת"י על גישוק וכאידיך דעולא בע"ז יז, עיי"ש.

לא תתן להעביר למלך • האם יתכן שישראל הנישא לנכרית בעצם נישואיו הוא מעביר את בנו למולך?

(ויקרא יח, כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמֶלֶךְ וְלֹא תַחֲלִל אֶת
שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ:

מהו לא תתן להעביר למולך, האם זה לשון ההעברה - להעביר באש. או לשון
של עיבור - עיבור של אשה?

רש"י מפרש עפ"י דברי הגמ' "עבודת אלילים היא ששמה מולך, וזו היא עבודתה, שמוסר
בנו לכומרים, ועושין שתי מדורות גדולות, ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש"
(סנהדרין סד:).

לפירושו של רש"י, יש לידע מדוע נכנס פסוק זה בתוך פרשת עריות?

ת"י מפרש באופן אחר, המיישב את סיבת כניסת פסוק זה לתוך פרשת עריות:

וּמִן זֶרַעְךָ לֹא תִתֵּן בְּתַשְׁמִישְׁתָּהּ לְצִיד בֵּת עַמּוּזִין, לְמַעַבְדָּא
לְפֹלְחָנָא אוּחְרָא. וְלֹא תִפִּיס יַת שְׂמָא דְאַלְהָךְ אֲנָא יְיָ:

[ומן זרעך לא תתן בתשמיש אצל בת העמים, להעבירו לעבודה זרה. ולא
תחלל את שם אלוקיך אני ה']

לדברי ת"י העברת הזרע למולך אינו להעבירו באש הכומרים, אלא מדובר על העברת הזרע
בדרך של נישואין עם בת העמים, שנישואין אלו יגרמו להעביר את זרעו לע"ז.

לכאן דברי ת"י אלו מופלאים, וכפי שעמד בקושיא זו כבר המהרש"א (מגילה כה). שהלא אמרו
במשנה במסכת מגילה (כה:): "האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך - לא תתן לאעברא
בארמינותא (ע"י ארמית) משתקין אותו בנזיפה". כלומר שמי שמפרש את הפסוק של מזרעך לא
תתן להעביר למולך שהכוונה ע"י נישואין עם ארמית, משתקין אותו בנזיפה. וטעם הנזיפה
מבואר ברש"י שם "משום שעוקר הכתוב ממשעותו". וכיצד פירש כך ת"י את הפסוק?

וביתר חריפות מצאנו בפירוש הרע"ב על דברי המשנה באבות (פ"ג מ"א): "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה". ופירש הרע"ב וז"ל: כגון המתרגם 'ומזרעך לא תתן להעביר למולך' - 'ומזרעך לא תתן לאעברא לארמיותא', ואין זה פשוטו של מקרא".

ותמוה הכיצד תירגם כך תרגום יונתן את הפסוק?

ביאור דברי ת"י עפ"י פירוש ספר הערוך במשנה

והנה המהרש"א (שם) ציין לדברי הערוך (ערך אדם א) שלדבריו מיושב פירושו של ת"י. וכך ביאר הערוך את דברי המשנה: "שהמפרש את הפסוק באומה ידועה שמעבירים זרעם למולך כגון ארמיים, שאתה גורם להעביר זרעך למולך, ומכלל דבריו משמע ששאר האומות שאין מעבירים מזרעם למולך מותר, לפיכך משתקין אותו בנזיפה. אלא פירוש הכתוב כדתנא דבי רבי ישמעאל (שם בגמ' מגילה כה.) "בישראל הבא על הכותית והוליד מנה בן לע"ז הכתוב מדבר" - דלא שנא מולך משאר בתי ע"ז".

ולדבריו נמצא שאין סתירה בין פירושו של תרגום יונתן לדברי המשנה, כי המשנה מדברת במי שבא להוציא מפירוש הפסוק היתר נישואין לבנות שאר האומות, ומסלף המקרא ומעמיד האיסור לינשא לנכרית רק מבנות העמים שמוסרים בניהם למולך. לפיכך משתקין אותו בנזיפה.

אולם פירושו של ת"י שהפסוק מדבר בעצם הנישואים לנכרית - שכל נישואין כאלו עם בת כל העמים גורמים להעביר זרעו למולך, על כך לא נאמר 'משתקין אותו בנזיפה'. ולהיפך יש מקור לדברי ת"י מתנא דבי רבי ישמעאל, (הנ"ל בגמ' מגילה כה.) שהעמיד את הפסוק "בישראל הבא על הגויה והוליד מנה בן לע"ז הכתוב מדבר", והיינו כדברי ת"י שהפסוק מדבר במסירת הבן למולך באמצעות נישואין עם גויה והולדת בן לע"ז. ולא כפירוש רש"י (עפ"י דברי הגמ' בסנהדרין הנ"ל) שהפסוק מדבר במסירת הבן ממש לכמרים שיעבירוהו באש.

דברי הגמ' מתפרשים ל'ב' פנים

ולכאן נמצא שיש קושיא על רש"י מדברי התנא דבי רבי ישמעאל הנ"ל, שמעמיד את הפסוק בנישא לנכרית (וכדברי ת"י) ולא (כפירוש רש"י) במעביר בנו לכומרים?

ויישב זאת המהרש"א (חידושי אגדות - מגילה כה.) שרש"י יתרץ שדברי התנא דבי רבי ישמעאל נסובים על הפירוש המוזכר במשנה שהאומרו משתקין אותו בנזיפה. ובא רבי ישמעאל

לפרש את מי משתקין? את מי שמפרש שהפסוק מדבר בנישואי ישראל לבת אחד העמים.

ורבי ישמעאל בא להוציא מההבנה (שהובאה לעיל בשם הערוך) שמשתקין את מי שמעמיד את הפסוק דווקא בנישואי ישראל לבת אחד העמים שמעבירים בניהם למולך, ומוציא מזה היתר לינשא לאומות שלא מעבירים למולך. וס"ל לרבי ישמעאל שאף המפרש את הפסוק בנישא לבת כל האומות משתקין אותו בניזיפה. אלא הפסוק לא מדבר על נישואין כלל אלא במעביר בנו לכומרים וכפירוש רש"י.

האם נמצא שלדעת ת"י הבא על הגויה חייב כרת?

והנה ברש"י (מגילה כה. וכן ברע"ב) מבואר שהטעם שמשתקין את מי שמעמיד הפסוק בבוועל ארמית. הוא היות והוא עוקר הכתוב ממשמעותו ונותן כרת לבא על הגויה ומחייבו חטאת על השוגג. וכוונתו משום שבגמ' למדו שכל פרשת העריות יש בה כרת וגם על פסוק זה שמעביר בנו למולך, ואם פירוש הכתוב כדברי ת"י נמצא שהבא על הגויה חייב כרת, ובשוגג חייב קרבן. (ובגמ' קידושין סח: נאמר שהנושא גויה עובר בלא תתחתן במ. ולוקה מכת מרדות משום נשג"ז - סנהדרין פב. אך אין בזה כרת) וצ"ע האם לדברי ת"י אכן יש כרת בבא על הארמית? וכן לדברי הערוך שלביאורו דברי המשנה מדברים בבא על הגויה.

והנה בתוי"ט (מגילה פ"ד מ"ט) כתב שודאי אף לדעת הערוך לא בא התנא דבי רבי ישמעאל לעקור את משמעות הפסוק ולחייב כרת בבא על הגויה. שודאי אף לדבריו עיקר הכתוב בעובד ע"ז מדבר, אלא דשבעים פנים לתורה וזו אחת מהן.

ובא התנא של המשנה להשמיענו שהרוצה לדרוש ולפרש אע"פ שאינו בא לעקור פשוטו ומשמעו, מ"מ לא ידקדק במילת 'מולך', לומר שדוקא אומה המעבירה למולך והם הארמיים אסורים כי א"כ יהיה נשמע ששאר אומות מותרות, ועל כך ראוי לנזוף בו. אלא ניתן לפרש שהפסוק מפרש בבא על הגויה אך בכל גויה שהיא מכל אומה שהיא.

ועיין בתוי"ט שהביא אסמכתא לפירוש הערוך מת"י. ונראה שהבין בתרגום יונתן שאין כוונתו לחייב כרת בבא על הגויה אלא להוסיף פירוש בפסוק זה.

וכן כתב התפארת ישראל (שם), שלדברי ת"י הפסוק מדבר על ב' האופנים" א. כרש"י ב. כפירוש ת"י. ואכן אין כרת בבא על הנכרית. ומה שהכריח את ת"י להוסיף פירוש לפסוק זה, הוא התימה מדוע נכנס ענין זה של העברה למולך בתוך פרשת עריות.

ביאור נפלא בדברי ת"י, והטעם שאין קוברים ישראל הנישא לגויה בין היהודים

ביאור נוסף בדברי ת"י ביאר מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א (בהסכמתו לספר 'חפץ יהונתן' שיצא בשנת תשנ"א) ז"ל: ונראה שכל מי שמתחן עם גויה אף שאינו עובד ע"ז, בזה גופה הוא כעובד ע"ז. וכן מפורש ברמב"ם (פרק י"ד מאיסו"ב ה"ז) שבועל נכרית כאילו נתחתן לע"ז. ומקורו נראה שבבעל פעור כשזינו נחשב כאילו עבדו בבעל פעור, וכמבואר בכתובים (במדבר כה, יח) 'אשר נכלו לכם על דבר פעור', וכן כשהחיו את הנקבות נאמר (במדבר לא, טז): 'הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למעול מעל בה' על דבר פעור'.

ולכך שפיר קאמר במשנה וכמו שמביא זה בפירושו גם הערוך ומהרש"א שאין ההלכה (דוקא) במתחתן עם עובדת המולך, אלא בכל ע"ז, המתחתן עם עובדת ע"ז - בזה גופה דבוק בה ונחשב מדינא כעובד ע"ז כמוה. וזהו המקור לנהוג בבית ישראל לא לקבור המתחתן עם גויה בבית הקברות עם יהודים - שנחשב בזה גופא כעכו"ם כמוה". עכ"ל.

ולדבריו דברי ת"י אמורים על הבעל גופיה (ולא על בניו) שבנתינת זרעו (בביאתו) נעשה דבוק בעובדת כוכבים ונחשב מדינא כעובד ע"ז כמוה. וזהו 'ומזרעך לא תתן להעביר (עצמך) למולך'.

